

Sygn. akt II UK 201/19

POSTANOWIENIE

Dnia 23 lipca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku N. O. J., E. Spółki z o.o. w W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w W.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym i zwrot zasiłku macierzyńskiego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 23 lipca 2020 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawczyni N. O. J. od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 10 października 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od skarżącej N. O. J. na rzecz pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w W. 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z 19 października 2015 r. oddalił odwołania spółki z o.o. E. w W. i N. O. J. od decyzji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddział w W. z 12 lipca 2013 r. i z 22 lipca 2013 r. Pierwszą decyzją pozwany stwierdził, że N. O. J. nie podlega od 1 grudnia 2012 r. ubezpieczeniom społecznym z tytułu umowy o pracę u płatnika składek E. spółka z o.o. Drugą decyzją pozwany odmówił odwołującej się prawa do zasiłku macierzyńskiego z funduszu chorobowego za okres od 19 lutego do 5 sierpnia 2013 r. i jednocześnie zobowiązał płatnika składek E. Sp. z o.o. do zwrotu

nienależnie wypłaconego zasiłku macierzyńskiego za okres od 19 lutego do 30 czerwca 2013 r. w łącznej kwocie 34.816,12 zł jako świadczenia nienależnego.

Sąd Apelacyjny w (...) uwzględnił apelację spółki E. w części i zmienił wyrok Sądu Okręgowego oraz decyzję pozwanego z 22 lipca 2013 r. w ten sposób, że stwierdził brak obowiązku zapłaty odsetek od wypłaconego N. O. J. zasiłku macierzyńskiego z funduszu chorobowego za okres od 19 lutego 2013 r. od 30 czerwca 2013 r. i oddalił dalej idącą apelację oraz w całości oddalił apelację N. O. J.. W uzasadnieniu rozstrzygnięcia Sąd Apelacyjny potwierdził, że zakwestionowana umowa o pracę była pozorna, czego świadomość miał płatnik składek jako strona tej umowy i zgłaszając N. O. J. do ubezpieczeń społecznych, przekazując pozwanemu nieprawdziwe dane o tytule i podstawie do ubezpieczeń.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano na przepisy art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., podając, że podstawą przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania jest istotne zagadnienie prawne, ujęte w następującej treści:

„1) wykładni przepisu art. 477⁸ § 2 pkt 1, art. 177 § 1 pkt 1 i art. 219 k.p.c.: „Czy sąd okręgowy przy rozpoznaniu odwołania od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w sprawie podlegania ubezpieczeniom społecznym może równocześnie rozpoznać odwołanie od decyzji ZUS w sprawie prawa do zasiłku macierzyńskiego i obowiązku zwrotu kwoty wypłaconego zasiłku, do rozpoznania którego właściwy jest sąd rejonowy, czy też postępowanie z odwołania od decyzji w sprawie zasiłku macierzyńskiego powinno być rozpoznane przez sąd rejonowy, po zawieszeniu tego postępowania do czasu prawomocnego rozpoznania sprawy podlegania ubezpieczeniom społecznym? Czy odwołania od jednej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w sprawie zasiłku macierzyńskiego – odwołanie ubezpieczonej i odwołanie płatnika składek powinny być rozpoznane w jednym postępowaniu, czyli czy sprawy z odwołania ubezpieczonej i płatnika składek powinny być połączone do łącznego rozpoznania?”;

2) wykładni przepisu art. 83 § 1 k.c. i art. 22 § 1 k.p.: „Czy w przypadku ustalenia, że pracownik wykonywał pewne czynności związane z ustaleniem, że ubezpieczona wykonywała pewne czynności związane z zatrudnieniem, można przyjąć, że umowa o pracę była pozorna, zawarta jedynie dla osiągnięcia

świadczeń z ubezpieczenia społecznego? Czy sąd ubezpieczeń społecznych jest uprawniony do badania, czy pracownik realizuje w pełni obowiązki z umowy o pracę oraz czy zatrudnienie pracownika jest uzasadnione realną potrzebą? Inaczej czy sąd ubezpieczeń społecznych może kontrolować zasadność zatrudnienia pracownika przez pracodawcę? Czy organ rentowy przez swoje decyzje w sprawie podlegania ubezpieczeniom społecznym może decydować (o) zatrudnianiu pracowników przez pracodawców?”

Pozwany wniósł o oddalenie skargi i zasądzenie kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie przedstawia zasadnej podstawy przysądu i dlatego nie został uwzględniony.

Pierwsza podstawa wniosku nie spełnia się jako istotne zagadnienie prawne, które ma na uwadze art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c., gdyż sformułowane kwestie (pytania 1) i 2)) nie wykraczają poza zwykłą wykładnię prawa. Zwykła wykładnia prawa nie stanowi podstawy przysądu, jako że drugą podstawę przysądu warunkuje dopiero kwalifikowana potrzeba wykładni przepisów wynikająca z poważnych wątpliwości lub rozbieżności w orzecznictwie (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.). W centrum zainteresowania jest wówczas sam przepis a nie ocena jego zastosowania w konkretnej sprawie.

Postawione kwestie (pytania) osobno ani razem nie składają się na istotne zagadnienie prawne, gdyż nie mają takiej rangi. Skoro zgodnie z art 477⁸ § 2 pkt 1 k.p.c. do właściwości sądów rejonowych należą sprawy o zasiłek macierzyński, to nie można powiedzieć, że właściwy jest sąd okręgowy. Rozpoznanie sprawy przez sąd okręgowy zamiast przez sąd rejonowy nie powoduje jednak nieważności postępowania (art. 379 pkt 6 k.p.c.). Może być oceniane jako naruszenie przepisu postępowania, czyli w ramach zarzutu procesowej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Sąd może połączyć do łącznego rozpoznania oddzielne sprawy (art. 219 k.p.c.). Odpowiedź na pytanie w jakim stopniu zostaje naruszone wówczas prawo procesowe należy do oceny stosowania prawa przez sąd w konkretnej sprawie. Nie każde bowiem naruszenie prawa procesowego jest równoznaczne z

zasadnością skargi kasacyjnej. Znaczenie ma dopiero naruszenie przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (art. 398 § 1 pkt 2 k.p.c.). O wyniku sprawy zakończonej wyrokiem decyduje przede wszystkim prawo materialne. Innymi słowy skarżący, który skupia się na naruszeniu przepisu postępowania powinien w skardze kasacyjnej wykazać, że naruszenie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Uprawnia to stwierdzenie, że podstawa przedsądu skupia się na zastosowaniu prawa procesowego w indywidualnej sprawie, co nie jest przedmiotem zainteresowania uniwersalnej podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. – istotnego zagadnienia prawnego – lecz podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., która jako jedyna ma na uwadze indywidulany interes strony w przyjęciu jej skargi do rozpoznania. Wniosek nie odwołuje się jednak do podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. i dlatego nie pozwala oceniać, czy doszło do naruszenia prawa procesowego w stopniu pozwalającym na stwierdzenie aż oczywistej zasadności skargi kasacyjnej, czyli naruszenia większego niż stanowiące miarę zarzutu procesowej podstawy kasacyjnej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Pozwala to stwierdzić, że również odwołanie się we wniosku do art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. nie składa się na istotne zagadnienie prawne. Odpowiedź na pytania jak należy procesować w sprawach z odwołania od decyzji pozwanego dają przepisy postępowania cywilnego. Rola Sądu Najwyższego nie może być redukowana do udzielania odpowiedzi na wszelkie wątpliwości skarżącego. W przeciwnym razie funkcja pierwszej podstawy przedsądu będzie bezprzedmiotowa i postępowanie kasacyjne stanie powszechną (kolejną) instancją. Ponadto skarżący sam właściwie na nie odpowiada, i również z tej przyczyny nie występuje problem prawny, tym bardziej istotny. Należałoby też dostrzec, że druga decyzja, czyli z 22 lipca 2013 r., nie była taka sama dla odwołującej się i dla płatnika, bowiem tylko płatnik został obciążony obowiązkiem zwrotu wypłaconego zasiłku macierzyńskiego. Nie powinno być wątpliwości, że organ rentowy może wybrać płatnika składek jako podmiot zobowiązany do zwrotu świadczenia pobranego nienależnie przez świadczeniobiorcę (uchwała Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., III UZP 7/19). Wspólnym mianownikiem była sprawa o podleganie ubezpieczeniom społecznym i sprawa to została rozstrzygnięta.

We wniosku o przyjęcie skargi skarżąca nie odwołuje się do nieważności postępowania. Powstaje pytanie czy w takiej sytuacji należałoby na etapie przedsądu rozważyć tą szczególną przesłankę w ramach art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c. W tej sprawie odpowiedź jest negatywna, gdyż skarżąca odwołuje się do względnej podstawy nieważności, czyli z art. 379 pkt 5 k.p.c. a ta podlega badaniu i ocenie. Skarżąca zarzut nieważności ujmuje w podstawie kasacyjnej a nie w podstawie przedsądu. Jest to zatem ocena stosowania prawa w konkretnej sprawie, co na etapie przedsądu może odpowiadać podstawie przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., do której - jak już zauważono - wniosek nie odwołuje się. Ponadto skargę wnosi się od wyroku sądu drugiej instancji a nie od wyroku sądu pierwszej instancji (art. 398¹ § 1 k.p.c.), stąd znaczenie ma nieważność postępowania przed sądem drugiej instancji a przed sądem pierwszej instancji tylko wtedy, gdy naruszenie prawa do obrony (art. 379 pkt 5 k.p.c.) istniało także przed sądem drugiej instancji albo nie zostało należycie ocenione w ramach zarzutu apelacyjnego (art. 378 § 1 k.p.c.) przez sąd apelacyjny. Skarżący wskazuje na postanowienie Sądu Okręgowego z 25 listopada 2015 r. i zarzut, iż wykraczało poza formułę dopuszczalnego sprostowania orzeczenia. Nie można się z tym zgodzić, gdyż sprostowanie dotyczy niedokładności w komparacji a nie w sentencji postanowienia. Nie można też stwierdzić, że dopiero Sąd Apelacyjny rozpoznał odwołanie od decyzji pozwanego z 22 lipca 2013 r. Wszak nastąpiło połączenie odwołań od decyzji pozwanego (opisane w uzasadnieniach wyroków) i Sąd Okręgowy rozpoznał odwołania od decyzji z 12 lipca i od decyzji z 22 lipca 2013 r.

Drugie zagadnienie ma ten sam mankament, gdyż również zatrzymuje się na „wykładni przepisu art. 83 § 1 k.c. i art. 22 § 1 k.p.” Sama wykładnia nie składa się na istotne zagadnienie prawne. Ustawodawca wyraźnie rozróżnia istotne zagadnienie prawne i kwalifikowaną potrzebę wykładni przepisów (art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). Odpowiedź na postawione pytanie nie budzi wątpliwości. Pozwany organ rentowy może kontrolować tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym i w tym zakresie decyzję może opierać również na przepisach prawa cywilnego (przykładowo na art. 83 § 1 k.c.), gdy umowę o pracę zawarto dla pozoru.

Warunkiem prowadzenia postępowania nie jest wystąpienie przez pozwanego do sądu o ustalenie stosunku prawnego i aby dopiero w zależności od

wyniku tego procesu mógł wydać decyzję w sprawie podlegania ubezpieczeniom społecznym.

Pozwany ma samodzielne prawo do kontroli tytułu ubezpieczenia i podstawy wymiaru składek, nie tylko na podstawie przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, ale także na podstawie przepisów dotyczących stosunku pracy i zawierania umów.

Już wcześniej orzecznictwo potwierdzało wykładnię i stosowanie prawa, pozwalające pozwanemu na kontrolę i weryfikowanie podstaw ubezpieczenia. Orzecznictwo Sądu Najwyższego w tych sprawach jest niemałe.

Można wskazać też na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 29 listopada 2017 r., P 9/15, w którym orzeczono, że art. 83 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 41 ust. 12 i 13, art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. c i art. 86 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1778) w zakresie, w jakim stanowi podstawę ustalania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych innej - niż wynikająca z umowy o pracę - wysokości podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe, jest zgodny z art. 2 w związku z art. 84 i art. 217 oraz z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Trybunał potwierdził w uzasadnieniu wyroku, że umowa o pracę jest czynnością prawną, dla oceny ważności, której - w sferze prawa ubezpieczeń społecznych - Sąd Najwyższy dopuszcza, zdaniem Trybunału Konstytucyjnego słusznie, stosowanie art. 58 k.c. Zastosowanie tego przepisu pozwala rozstrzygnąć kwestię wstępną, mającą zasadnicze znaczenie dla oceny prawidłowości wymiaru składki.

Natomiast ocena czy rozstrzygnięcie Sądu jest zasadne nie należy do istotnego zagadnienia prawnego, gdyż przedmiotem zainteresowania tej podstawy przedsądu jest problem prawnym o znaczeniu uniwersalnym a nie badanie prawidłowości zastosowania prawa w konkretnej (indywidualnej) sprawie skarżącego. Właściwa wówczas jest podstawa przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., do której skarżący nie odwołuje się.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c., art. 99 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. oraz stosowanych odpowiednio do odpowiedzi na skargę

kasacyjną § 10 ust. 4 pkt 2 w związku z § 9 ust. 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.